

Designing and Validating a Model for Identifying and Enrolling Out-of-School Children in Primary Education: With a Human Development Index Promotion Approach in Iran

Maryam Hosseinzadeh¹, Kambiz Poshneh²*, Alireza Assareh³, Mohammad Bagher Nobakht⁴, Hamidreza Rezazadeh Bahadoran⁵

1. Education and Counseling Department, CT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran.
2. Education and Counseling Department, CT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran (Corresponding Author).
3. Full Professor, Department of Curriculum Studies, Faculty of Humanities, Shahid Rajaei Teacher Training University, Tehran, Iran.
4. Full Professor, Department of Economics, Center for Development and Foresight Research, Tehran, Iran.
5. Education and Counseling Department, CT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran

❖ **Corresponding Author Email:** kam.poshneh@iauctb.ac.ir

Research Paper

Abstract

Receive: 2025/03/26
Accept: 2025/06/25
Published: 2025/11/03

Keywords:

Identification, Enrollment, Out-of-School Children, Human Development.

Article Cite:

Hosseinzadeh, M., Poshneh, K., Assareh, A., Nobakht, M. B., & Rezazadeh Bahadoran, H. (2025). Designing and Validating a Model for Identifying and Enrolling Out-of-School Children in Primary Education: With a Human Development Index Promotion Approach in Iran. *Sociology of Education*. 11(3): 1-13.

Purpose: The present study aimed to design and validate a model for identifying and enrolling out-of-school children in primary education with an approach focused on enhancing the Human Development Index (HDI) in Iran.

Methodology: This research is applied in terms of its objective, qualitative in terms of data type with an exploratory approach, pragmatic in terms of paradigm, and qualitative content analysis in terms of nature with a thematic analysis approach. The study population consisted of theoretical experts (university professors in the field of educational sciences) and practical experts (officials from the Ministry of Education), from which 15 interviewees were selected based on the principle of data saturation and purposive sampling method. Data were collected through semi-structured qualitative interviews, and the validity and reliability of the instrument were examined and confirmed. The data analysis method involved thematic analysis using Maxqda-V18 software.

Findings: The findings indicated that the dimensions of identifying out-of-school children in primary education, based on the HDI promotion approach, included social, economic, and educational dimensions. Furthermore, the findings revealed that the dimensions of enrolling out-of-school children in primary education, based on the HDI promotion approach, included socio-economic empowerment, the development of educational infrastructure, and ultimately, family education and training.

Conclusion: Based on the identified factors, the final research model was developed, with the results indicating internal and external validity of the model as confirmed by participants.

<https://doi.org/10.61838/Soc.11.3.5>

Creative Commons: CC BY 4.0

Detailed Abstract

Introduction

The Human Development Index (HDI), proposed by the United Nations Development Programme, integrates three key dimensions—life expectancy, education, and per capita income—as an indicator of societal progress and wellbeing (Nussbaum, 2020). Among these, education is regarded as the most powerful tool for improving human development and ensuring sustainable social equity. In Iran, despite significant efforts in expanding educational access, disparities persist—particularly for children residing in impoverished, rural, and marginalized regions—who are more vulnerable to becoming out-of-school children. This issue directly undermines the country's HDI and reflects deeper socio-economic inequalities (Mansouri, 2020; Ravallion, 2021). Studies confirm that poverty, lack of infrastructure, limited parental involvement, and sociocultural barriers are among the principal causes of school dropout (Heydari et al., 2022; Khan, 2020; Paul et al., 2021). These challenges have worsened in the aftermath of COVID-19, which exacerbated digital inequalities and disrupted formal schooling systems worldwide (Trahar et al., 2020).

The phenomenon of out-of-school children (OOSC) in Iran reveals a complex web of intersecting factors—economic deprivation, inadequate school infrastructure, gender-based discrimination, cultural taboos, and a general lack of systemic coordination among governmental and non-governmental actors (Ali & Hussain, 2023; Baloch Zahi & Abdollahi, 2016; Heidari et al., 2022). According to UNESCO, equitable access to quality education remains a foundational right in the 21st century (Unesco, 2022). However, achieving this goal requires tailored models that identify and address local barriers to schooling. International studies support the use of multidimensional and context-sensitive models to detect and reintegrate school dropouts (Akatwijuka, 2024; Subramanian, 2024). In Iran, effective interventions must account for local geographies, cultures, economic circumstances, and systemic governance issues (Jatmiko et al., 2024; Mashinchi & Rahbar, 2021).

Moreover, education serves as a vital instrument for breaking the intergenerational cycle of poverty. By building human capital, it enhances employment opportunities, reduces social exclusion, and contributes to national development (Nkomo, 2024; Sharma, 2022). Nevertheless, high dropout rates, especially among girls and children from minority ethnic groups, continue to hinder progress. In areas like Sistan and Baluchestan, empirical research has underscored the critical role of patriarchal norms, tribal governance, and geographical marginalization in perpetuating educational abandonment (Hanane et al., 2024; Mbabazi et al., 2023). Furthermore, the influx of undocumented migrant children and the economic impact of sanctions and inflation have compounded the situation, pushing more children into labor and away from school (Dave, 2024; Zulkarnain et al., 2024).

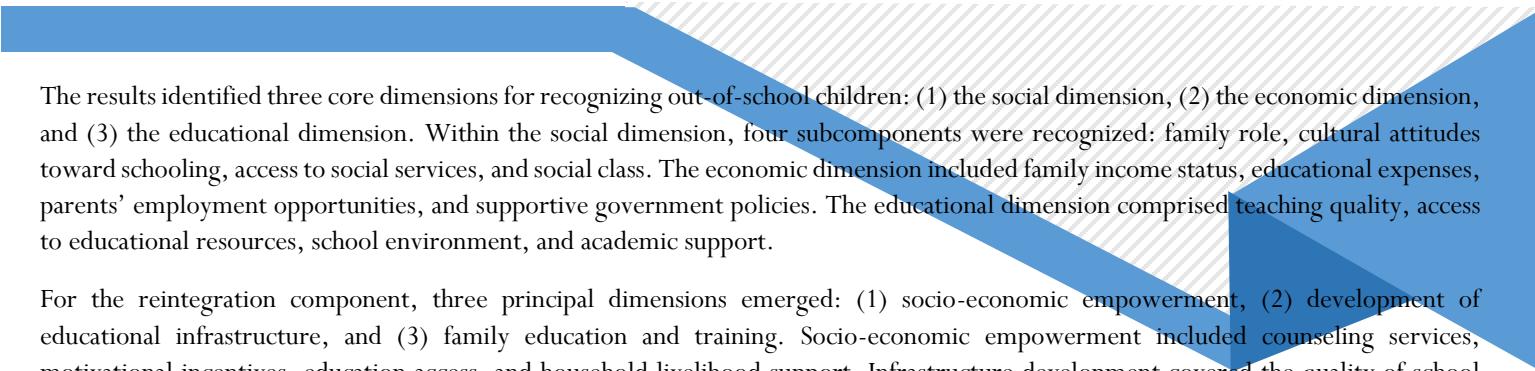
This study was therefore conceived to design and validate a comprehensive model for identifying and reintegrating out-of-school children in Iranian primary education, using a human development lens. By constructing a structured, evidence-based, and participatory model, this research aims to provide actionable insights for policymakers and educators seeking to reduce dropout rates and enhance the educational dimension of the HDI.

Methods and Materials

This study employed an applied qualitative research design with an exploratory approach and a pragmatic paradigm. A purposive sample of 15 experts—comprising university faculty in educational sciences and experienced officials from the Ministry of Education—was selected based on the principle of theoretical saturation. Data collection was conducted through semi-structured interviews, each lasting between 60 to 90 minutes. Interviews were audio-recorded and transcribed verbatim.

The qualitative data were analyzed using thematic analysis with the support of Maxqda-V18 software. Codes and themes were developed through iterative coding cycles, and a Shannon matrix was constructed to map the dimensions and subcomponents of the proposed model. Content validity and inter-coder reliability were established. For external and internal model validation, a researcher-developed questionnaire with 34 Likert-scale items was distributed both online and in-person. Reliability was confirmed through inter-rater consistency and participant triangulation. The overall inter-coder reliability was calculated at 77.65%, confirming the methodological rigor of the study.

Findings

The results identified three core dimensions for recognizing out-of-school children: (1) the social dimension, (2) the economic dimension, and (3) the educational dimension. Within the social dimension, four subcomponents were recognized: family role, cultural attitudes toward schooling, access to social services, and social class. The economic dimension included family income status, educational expenses, parents' employment opportunities, and supportive government policies. The educational dimension comprised teaching quality, access to educational resources, school environment, and academic support.

For the reintegration component, three principal dimensions emerged: (1) socio-economic empowerment, (2) development of educational infrastructure, and (3) family education and training. Socio-economic empowerment included counseling services, motivational incentives, education access, and household livelihood support. Infrastructure development covered the quality of school facilities, educational tools, safety conditions, and state policy involvement. The third dimension—family education—included parental awareness, participation in school activities, social support, and financial accessibility.

The model was then visualized with corresponding thematic structures and diagrammatic representations, indicating the interrelationships between dimensions and components. Internal and external validity of the model was confirmed through expert evaluation and statistical analysis of the questionnaire data.

Discussion and Conclusion

The findings of this study underscore the importance of a multidimensional approach to addressing the complex phenomenon of educational dropout in Iran. The identification dimension revealed that social determinants—especially parental attitudes, local culture, and access to welfare services—play a critical role in shaping a child's educational trajectory. Cultural stigmas around female education, particularly in rural communities, emerged as significant barriers. These social factors, when compounded by poverty and weak educational infrastructure, create a context in which children are pushed out of the formal schooling system.

Economically, families facing unstable income, high educational costs, and job insecurity were shown to deprioritize formal education in favor of short-term financial survival. Government support schemes were found to be uneven or insufficiently targeted, further exacerbating inequalities. These results point to the need for policy reforms that not only subsidize direct school costs but also address the indirect economic pressures driving school dropout.

The educational system itself was identified as a contributing factor, with poor-quality instruction, limited access to learning materials, and unsafe or unhealthy school environments acting as push factors. The model emphasizes the importance of improving teaching standards, updating educational resources, and investing in school safety and hygiene, especially in rural and underdeveloped areas.

On the reintegration front, the model stresses the necessity of integrating socio-economic empowerment measures with infrastructural enhancements and family engagement strategies. Counseling programs, motivational tools such as awards or community recognition, and increased access to nearby schools were deemed essential for drawing children back into the education system. Equally, educating parents about the value of long-term schooling and involving them in school governance and extracurricular activities emerged as crucial enablers.

In sum, this research presents a holistic, practical, and context-sensitive model for identifying and attracting out-of-school children in primary education, rooted in the principles of human development. By systematically addressing the root causes of educational exclusion, and providing a validated roadmap for reintegration, the model offers a replicable framework for both policy implementation and further research. Its successful application could lead to measurable improvements in Iran's HDI, reduce educational inequality, and empower future generations to realize their full potential.

جامعه شناسی آموزش و پرورش

طراحی و اعتبار سنجی مدل شناسایی و جذب کودکان بازمانده از تحصیل دوره ابتدایی: با رویکرد ارتقاء شاخص توسعه انسانی در ایران

مریم حسین زاده^۱، کامبیز پوشنه^{۲*}، علیرضا عصاره^۳، محمدباقر نوبخت^۴، حمیدرضا رضازاده بهادران^۵

۱. گروه تربیت و مشاوره، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. گروه تربیت و مشاوره، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

۳. استاد تمام، گروه مطالعات برنامه درسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، تهران، ایران.

۴. استاد تمام، گروه اقتصاد، مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری، تهران، ایران.

۵. گروه تربیت و مشاوره، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

✦ ایمیل نویسنده مسئول: kam.poshneh@iauctb.ac.ir

مقاله تحقیقاتی

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف طراحی و اعتبار سنجی مدل شناسایی و جذب کودکان بازمانده از تحصیل دوره ابتدایی: با رویکرد ارتقاء شاخص توسعه انسانی در ایران انجام شد.

روش شناسی: نوع پژوهش به لحاظ هدف کاربردی، به لحاظ نوع داده کیفی با رویکرد اکتشافی، به لحاظ نوع پارادایم عملگرا و به لحاظ نوع ماهیت تحلیل محتوای کیفی با رویکرد تحلیل مضمون بود. جامعه مورد مطالعه شامل خبرگان نظری (استادان دانشگاه رشته علوم تربیتی) و تجربی (مسئولین ذی ربط آموزش و پرورش) بودند که با توجه به اصل اشباع و روش نمونه گیری هدفمند ۱۵ مصاحبه شونده انتخاب شدند. روش گردآوری داده‌ها مصاحبه نیمه ساختاریافته کیفی بود که روایی و پایایی ابزار بررسی و تایید شد. روش تحلیل داده‌ها شامل تحلیل مضامین با نرم افزار Maxqda-V۱۸ بود.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد ابعاد شناسایی کودکان بازمانده از تحصیل دوره ابتدایی با رویکرد ارتقاء شاخص توسعه انسانی شامل بعد اجتماعی، بعد اقتصادی و درنهایت بعد آموزشی بود؛ علاوه بر این یافته‌ها نشان داد که ابعاد جذب کودکان بازمانده از تحصیل دوره ابتدایی با رویکرد ارتقاء شاخص توسعه انسانی شامل بعد توانمندسازی اجتماعی-اقتصادی، بعد توسعه زیرساخت‌های آموزشی و درنهایت بعد آموزش و پرورش خانواده‌ها است.

نتیجه گیری: با توجه به عوامل شناسایی شده در نهایت مدل پژوهش ارائه شد که نتایج بیانگر اعتبار درونی و بیرونی مدل مبتنی بر نظر مشارکت کنندگان بود.

استناد مقاله:

حسین زاده، مریم، پوشنه، کامبیز، عصاره، علیرضا، نوبخت، محمدباقر، و رضازاده بهادران، حمیدرضا. (۱۴۰۴). طراحی و اعتبار سنجی مدل شناسایی و جذب کودکان بازمانده از تحصیل دوره ابتدایی: با رویکرد ارتقاء شاخص توسعه انسانی در ایران. جامعه شناسی آموزش و پرورش، ۱۱(۳): ۱-۱۳.

<https://doi.org/10.61838/Soe.11.3.5>

Creative Commons: CC BY 4.0

مقدمه

در دهه‌های اخیر، شاخص توسعه انسانی (HDI) به عنوان یکی از مهم‌ترین سنج‌های ارزیابی پیشرفت کشورها در ابعاد سلامت، آموزش و استانداردهای زندگی معرفی شده است. بر اساس چارچوب برنامه توسعه ملل متحد، شاخص توسعه انسانی از سه مؤلفه اصلی یعنی امید به زندگی، سطح سواد و درآمد سرانه تشکیل می‌شود (Nussbaum, 2020). با توجه به تأثیر قابل توجه آموزش بر ابعاد مختلف این شاخص، توجه به دسترسی برابر کودکان به آموزش ابتدایی به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه از اهمیت بسزایی برخوردار است. در ایران نیز با وجود پیشرفت‌های قابل توجه در حوزه آموزش، همچنان مسئله کودکان بازمانده از تحصیل به‌عنوان یک چالش ساختاری باقی مانده است، به‌ویژه در مناطق محروم، روستایی و حاشیه‌نشین (Ali & Hussain, 2023; Mansouri, 2020). در واقع، بازماندگی از تحصیل نه تنها پیامدهایی فردی برای کودکان دارد، بلکه به‌طور مستقیم بر شاخص‌های توسعه انسانی کشور نیز تأثیر منفی می‌گذارد.

فقر، نبود زیرساخت‌های آموزشی مناسب، و بی‌عدالتی اجتماعی از جمله عواملی هستند که به‌طور مستقیم با پدیده بازماندگی از تحصیل پیوند خورده‌اند (Paul et al., 2021; Ravallion, 2021). مطالعات متعددی نشان داده‌اند که در غیاب سیاست‌های حمایتی کارآمد، خانواده‌های کم‌درآمد از ثبت‌نام فرزندان خود در مدارس امتناع می‌ورزند و بدین ترتیب، کودکان از مسیر آموزش ابتدایی خارج می‌شوند (Mamun, 2024; Mbabazi et al., 2023). افزون بر این، ملاحظات فرهنگی و اجتماعی نیز در بروز این مسئله نقش دارند. در برخی جوامع، باورهای سنتی و نقش‌های جنسیتی باعث شده‌اند که آموزش دختران کمتر مورد حمایت قرار گیرد (Hanane et al., 2024; Khan, 2020). همچنین، عدم شناخت والدین از حقوق آموزشی فرزندان و مشارکت محدود آنان در فرآیند آموزشی، از جمله عوامل مهم بازدارنده محسوب می‌شود (Paul et al., 2021; Sharma, 2022). در این میان، نقش دولت و نهادهای عمومی در کاهش این نابرابری‌ها بسیار حیاتی است. سیاست‌های منسجم و برنامه‌های توانمندساز می‌توانند زمینه را برای شناسایی و جذب کودکان بازمانده از تحصیل فراهم آورند و در نهایت موجب ارتقاء توسعه انسانی گردند (Ali & Hussain, 2023; Subramanian, 2024).

از منظر جهانی نیز، اسناد و سیاست‌نامه‌های بین‌المللی همچون یونسکو بارها بر حق آموزش همگانی، رایگان و برابر برای تمامی کودکان تأکید کرده‌اند (Unesco, 2022). با این حال، تحقق این حق در عمل با چالش‌هایی جدی مواجه است. بسیاری از کشورها به‌ویژه در شرایط پساکرونا با موجی از ترک تحصیل و افت کیفی در آموزش مواجه شده‌اند. آموزش آنلاین نیز اگرچه برای برخی دانش‌آموزان راهگشا بود، اما برای بخش وسیعی از کودکان در مناطق محروم با مشکلاتی چون عدم دسترسی به ابزارهای هوشمند و اینترنت پایدار همراه شد (Kirichok et al., 2025; Trahar et al., 2020). در چنین شرایطی، اهمیت طراحی مدل‌هایی برای شناسایی کودکان بازمانده از تحصیل و فراهم‌سازی بستر جذب مجدد آنان در نظام آموزشی دوچندان می‌شود. این مدل‌ها باید چندبعدی، زمینه‌محور و مبتنی بر واقعیت‌های فرهنگی و اقتصادی هر منطقه باشند (Heidari et al., 2022; Jatmiko et al., 2024). برای مثال، در مناطق روستایی ایران، زیرساخت‌های آموزشی ناکارآمد و نبود نیروی انسانی متخصص از عوامل کلیدی ترک تحصیل گزارش شده‌اند (Baloch, 2021; Mashinchi & Rahbar, 2021; Zahi & Abdollahi, 2016).

تحقیقات جدیدتر نشان می‌دهد که طراحی مدل‌های بومی و مشارکتی می‌تواند کارآمدترین مسیر برای کاهش نرخ بازماندگی از تحصیل باشد. این مدل‌ها باید به شناسایی دقیق عوامل زمینه‌ساز ترک تحصیل بپردازند و همزمان سازوکارهای جذب مجدد دانش‌آموزان را نیز ارائه دهند (Ezaki, 2024; Heydari et al., 2022). برخی پژوهش‌ها نشان داده‌اند که مشارکت خانواده‌ها در فرآیند آموزش، بهره‌مندی از مشاوران اجتماعی، و توسعه برنامه‌های انگیزشی برای کودکان نقش اساسی در بازگشت آنان به مدرسه دارد (Wanti et al., 2024; Zulkarnain et al., 2024). در همین راستا، باید بر طراحی مدل‌هایی تأکید کرد که نه تنها به شناسایی کودکان بازمانده می‌پردازند، بلکه توانمندسازی خانواده‌ها، آموزش والدین، و ارتقاء کیفیت زیرساخت‌های آموزشی را نیز در دستور کار قرار می‌دهند (Akatwijuka, 2024; Eranil, 2024). این نگاه سیستمی می‌تواند به شکل‌گیری راه‌حل‌هایی پایدار برای کاهش نرخ ترک تحصیل منجر شود.

همچنین باید به عوامل فرامرز می‌همچون مهاجرت‌های گسترده و وضعیت کودکان پناهنده توجه داشت. در بسیاری از موارد، کودکان مهاجر به دلیل نداشتن مدارک هویتی از ثبت‌نام در مدارس محروم می‌مانند و در معرض بهره‌کشی و کار کودک قرار می‌گیرند (Dave, 2024; Hanane et al., 2024). در ایران

نیز ورود موجی از مهاجران افغانستانی و کودکان بدون شناسنامه، چالش‌های جدی برای نظام آموزشی ایجاد کرده است. در چنین شرایطی، طراحی مدل‌های آموزشی فراگیر که امکان جذب این گروه‌ها را نیز فراهم آورد، امری ضروری و فوری تلقی می‌شود. برخی مطالعات حتی تأکید کرده‌اند که سرمایه‌گذاری در آموزش این گروه‌های محروم در بلندمدت منجر به کاهش نابرابری، افزایش مشارکت اجتماعی، و رشد اقتصادی می‌شود (Butt & Park, 2024; Ugobueze, 2024).

در مجموع، آنچه از مرور پیشینه پژوهش و مطالعات تجربی برمی‌آید، این است که برای حل مسئله کودکان بازمانده از تحصیل، باید از رویکردی یکپارچه، چندسطحی و مشارکت‌محور بهره گرفت. این رویکرد نه تنها باید بر شناسایی عوامل بازدارنده تمرکز کند، بلکه باید بستری برای توانمندسازی اجتماعی، توسعه زیربنای آموزشی، و اصلاح سیاست‌های عمومی نیز فراهم آورد (Nkomo, 2024; Reshi et al., 2022). پژوهش حاضر نیز در همین راستا، با هدف طراحی و اعتبارسنجی یک مدل علمی برای شناسایی و جذب کودکان بازمانده از تحصیل در دوره ابتدایی با رویکرد ارتقاء شاخص توسعه انسانی در ایران انجام شده است.

روش‌شناسی پژوهش

نوع پژوهش بر اساس هدف از نوع تحقیقات کاربردی است زیرا این پژوهش به دنبال طراحی و اعتبار سنجی مدل شناسایی و جذب کودکان بازمانده از تحصیل دوره ابتدایی: با رویکرد ارتقاء شاخص توسعه انسانی در ایران است که می‌تواند کاربرد عملی داشته باشد. همچنین نوع پژوهش بر اساس نوع داده از نوع تحقیقات کیفی با رویکرد اکتشافی است، زیرا داده‌های کیفی با روش تحلیل محتوا کشف و تحلیل شده‌اند. نوع پژوهش بر اساس ماهیت (روش گردآوری) تحلیل محتوای کیفی با رویکرد تحلیل مضامین و ادبیات است.

جامعه پژوهش شامل خبرگان نظری و تجربی است. این گروه شامل اساتید دانشگاه و محققانی هستند که در زمینه علوم تربیتی، آموزش و پرورش، توسعه انسانی و موضوعات مرتبط با کودکان و نوجوانان تخصص دارند. همچنین مسئولین آموزش و پرورش، مدیران مدارس و مشاوران اجتماعی خبرگان بخش کیفی را تشکیل دادند. در این پژوهش، برای مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته با خبرگان در زمینه موضوع پژوهش، حجم نمونه بر اساس اصل اشباع تعیین گردید. در این راستا، تعداد ۱۵ نفر به عنوان مشارکت کننده نهایی برای مصاحبه انتخاب شدند. در بررسی سن، بیشترین فراوانی در گروه سنی بین ۴۹ تا ۵۶ سال با ۵ نفر و کمترین فراوانی در گروه سنی زیر ۴۰ سال با ۱ نفر بود. همچنین در زمینه تجربه کاری، بیشترین فراوانی با ۶ نفر در گروه "بیشتر از ۲۳ سال" و کمترین فراوانی با ۲ نفر در گروه "کمتر از ۷ سال" ثبت شده است. از نظر جنسیت، ۱۲ نفر از خبرگان مرد و ۳ نفر زن هستند که نشان‌دهنده غالب بودن جنس مذکر در این گروه است. در خصوص سمت، بیشترین فراوانی با ۶ نفر مربوط به مسئولین آموزش و پرورش و کمترین با ۱ نفر مربوط به مشاوران اجتماعی و پژوهشگر است. در نهایت، در رشته تحصیلی، بیشترین فراوانی با ۹ نفر در رشته علوم تربیتی و کمترین با ۲ نفر در رشته روانشناسی (تربیتی و کودک) مشاهده می‌شود، که نشان‌دهنده تخصص بالا در زمینه‌های مرتبط با آموزش و پرورش است.

در این پژوهش، به منظور شناسایی و جذب کودکان بازمانده از تحصیل دوره ابتدایی: با رویکرد ارتقاء شاخص توسعه انسانی در ایران، از روش مصاحبه نیمه عمیق استفاده شد. هر مصاحبه به طور متوسط ۶۰ تا ۹۰ دقیقه به طول انجامید و با استفاده از ضبط‌کننده صوتی ثبت شد. همچنین به منظور گردآوری داده‌ها در بخش کمی از پرسشنامه‌های محقق ساخته، برای سنجش اعتبار درونی و بیرونی مدل استفاده شد. لازم به ذکر است، روایی این پرسشنامه قبل از توزیع در گروه هدف اصلی بخش کمی با استفاده از روایی محتوا و پایایی آن نیز ابتدا در یک گروه آزمایشی ۳۰ نفره اجرا و سپس اصلاحات لازم در این راستا صورت گرفت. در این قسمت از پرسشنامه برگرفته از شوقی و کریمی (۱۴۰۳) که شامل دو قسمت اعتبار بیرونی (۲۴ گویه) و اعتبار درونی (۱۰ گویه) با ۳۴ گویه بود که با طیف ۵ درجه ای لیکرت از خیلی کم تا خیلی زیاد به منظور سنجش اعتبار مدل استفاده شد. این پرسشنامه به صورت آنلاین و حضوری توزیع شد و از پاسخ‌دهندگان خواسته شد تا نظرات خود را درباره هر گویه بیان کنند. برای اطمینان از دقت و صحت پاسخ‌ها، مستندات نظری و تجربی حمایت کننده از مدل به همراه مدل طراحی شده و همچنین توضیحات لازم درباره هدف تحقیق و نحوه تکمیل این پرسشنامه به خبرگان ارائه شد. در نهایت داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از روش‌های آماری مناسب مورد تحلیل قرار گرفتند تا اعتبار مدل مورد ارزیابی قرار گیرد. برای محاسبه روایی از همسویی با مطالعات پیشین، همسویی بین محققان، همسویی با مشارکت‌کنندگان استفاده شد. همچنین برای محاسبه پایایی از روش ثبت دقیق فرایند پژوهش و

همسویی درون‌محقی استفاده شد. به‌این‌ترتیب پایداری حاصل از همسویی بین‌محقی با توجه به محاسبات صورت گرفته ۷۷٫۶۵ درصد به‌دست آمد که بیانگر قابل قبول بودن آن است.

یافته‌های پژوهش

در این پژوهش و در جدول زیر، بر اساس داده‌های جمع‌آوری شده از طریق مصاحبه با مشارکت کنندگان توصیف آماری ویژگی‌های جمعیت‌شناختی بخش کیفی شامل نوع خبره (نظری و تجربی)، سمت (جایگاه) خبره، رشته تحصیلی، سن، جنسیت و تجربه کاری (سابقه شغلی/سابقه تدریس) مرتبط پرداخته می‌شود:

جدول ۱: توصیف آماری ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مربوط به مشارکت کنندگان (مصاحبه شونده‌ها) بخش کیفی (گروه هدف شامل ۱۵ خبره)

ویژگی جمعیت‌شناختی	طبقه	فراوانی	بیشترین فراوانی	کمترین فراوانی
سن	پائین‌تر از ۴۰ سال	۱	بین ۴۹ تا ۵۶ سال	پائین‌تر از ۴۰ سال
	بین ۴۱ تا ۴۸ سال	۳		
	بین ۴۹ تا ۵۶ سال	۵		
	بین ۵۶ تا ۶۳ سال	۴		
	بالای ۶۳ سال	۲		
تجربه کاری مرتبط (سابقه شغلی/سابقه تدریس)	کمتر از ۷ سال	۲	کمتر از ۷ سال	بیشتر از ۲۳ سال
	بین ۸ تا ۱۵ سال	۳		
	بین ۱۶ تا ۲۳ سال	۴		
	بیشتر از ۲۳ سال	۶		
جنسیت	مرد	۱۲	مرد	زن
	زن	۳		
نوع خبره (نظری و تجربی)	نظری	۴	تجربی	نظری
	تجربی	۱۱		
سمت (جایگاه) خبره	نظری	عضو هیئت علمی	مسئولین آموزش و پرورش	مشاوران اجتماعی
		پژوهشگر		
	تجربی	مسئولین آموزش و پرورش		
		مدیران مدارس		
		مشاوران اجتماعی		
رشته تحصیلی	علوم تربیتی	۹	علوم تربیتی	روانشناسی (تربیتی و کودک)
	روانشناسی (تربیتی و کودک)	۲		
	جامعه‌شناسی	۴		

در ادامه برای شناسایی و جذب کودکان بازمانده از تحصیل دوره ابتدایی: با رویکرد ارتقاء شاخص توسعه انسانی در ایران، پس از مرور مبانی نظری و پیشینه پژوهش با ۱۵ خبره بر اساس پروتوکول مصاحبه، مصاحبه شد. سپس با روش تحلیل مضمون با رویکرد انعطاف پذیر (بران و کلارک، ۲۰۲۰) که پیشتر توضیح داده شد، مضامین شناسایی کودکان بازمانده از تحصیل دوره ابتدایی با رویکرد ارتقاء شاخص توسعه انسانی در ایران شناسایی، توسعه، نام گذاری و تفسیر شد که برای این منظور یک نمونه از متن مصاحبه به شرح زیر است:

“والدین بیشتر از قبل فهمیدند که درس خواندن چقدر برای آینده بچه‌هاشون مهمه و به همین خاطر بیشتر تشویقشون می‌کنن.”

«الان والدین بیشتر از هر زمان دیگه‌ای به اهمیت تحصیل برای آینده بچه‌هاشون پی بردن. اونا می‌دونن که اگر بچه‌ها خوب درس بخونن، می‌تونن آینده بهتری داشته باشن. به همین خاطر، بیشتر تلاش می‌کنن تا بچه‌ها رو تشویق کنن و بهشون انگیزه بدن. مثلاً شاید بهشون بگن که اگر نمره خوبی بگیرن، می‌تونن یک جایزه بگیرن یا به تفریح برن. این تشویق‌ها خیلی می‌تونه به بچه‌ها کمک کنه تا به درسشون بیشتر توجه کنن.» «کارشناسان هم می‌گن که این تغییر نگرش والدین خیلی مثبت بوده. اونا می‌گن که وقتی والدین به بچه‌هاشون می‌گن که تحصیل چقدر مهمه، بچه‌ها هم این حس رو دریافت می‌کنن و بیشتر تلاش می‌کنن. این یعنی والدین باید با بچه‌هاشون درباره اهمیت تحصیل صحبت کنن و اونا رو در مسیر یادگیری همراهی کنن. در نهایت، این تعامل می‌تونه به پیشرفت تحصیلی بچه‌ها و همچنین بهبود طبقه اجتماعی خانواده‌ها کمک کنه.»

در ادامه خروجی‌های نرم افزار Maxqda آورده شده است و در نهایت مدل رسم می‌شود در ادامه ابتدا گزارش‌های خلاصه کدگذاری آورده شده است.

ماتریس شانون به عنوان ابزاری برای نمایش و تحلیل داده‌های کیفی به کار می‌رود. در این ماتریس، مؤلفه‌ها و مضامین مختلف به صورت ساختاریافته ارائه می‌گردد که این ساختار می‌تواند به شناسایی روابط بین مؤلفه‌ها و ابعاد مختلف پژوهش کمک کند. در شکل زیر ماتریس شانون مربوط به مدل پژوهش حاضر آورده شده است:

Code System	Doc...	SUM
مانده از تحصیل دوران ابتدایی با رویکرد HDI		0
کودکان بازمانده تحصیل دوران ابتدایی		0
آموزش و پرورش خانواده‌ها		0
شرایط و دسترسی خانواده		4
حمایت اجتماعی		4
مشارکت خانواده		4
آگاهی والدین		4
توسعه زیرساخت‌های آموزشی		0
سیاست‌های دولتی		4
محیط آموزشی		4
امکانات آموزشی		4
کیفیت مدارس		4
توانمندسازی اجتماعی-اقتصادی		0
وضعیت معیشتی خانواده		4
دسترسی به آموزش		4
انگیزه و تشویق		4
خدمات مشاوره‌ای		4
مایی کودکان بازمانده از تحصیل ابتدایی		0
آموزشی		0
حمایت تحصیلی		4
محیط آموزشی		4
دسترسی به منابع آموزشی		4
کیفیت آموزش		4
اقتصادی		0
سیاست‌های حمایتی		4
فرصت‌های شغلی والدین		4
هزینه‌های تحصیل		4
وضعیت اقتصادی خانواده		4
اجتماعی		0
طبقه اجتماعی خانواده		4
دسترسی به خدمات اجتماعی		4
فرهنگ و نگرش به تحصیل		4
نقش خانواده		4
SUM	96	96

شکل ۱. ماتریس شانون به منظور شناسایی ساختاریافته روابط بین مؤلفه‌ها و ابعاد مختلف مدل پژوهش

شناسایی کودکان بازمانده از تحصیل شامل ابعاد اجتماعی، اقتصادی و آموزشی است که به‌وضوح در ماتریس شانون نمایش داده شده‌اند. همچنین جذب کودکان بازمانده از تحصیل نیز ابعاد مؤلفه‌های توانمندسازی اجتماعی-اقتصادی و توسعه زیرساخت‌های آموزشی است. علاوه بر این مؤلفه‌های مربوط به هر یک از ابعاد شناسایی شده در شکل فوق قابل ملاحظه است.

بعد از ارائه خلاصه گزارش‌های مربوط به کدگذاری در ادامه و در راستای ارائه نمودارها و گراف‌های مرتبط با خروجی نرم افزار درخصوص مدل شناسایی شده، قالب مضامین آورده شده است، تا مضامین شناسایی‌شده را به صورت ساختاریافته و منظم نمایش دهد.

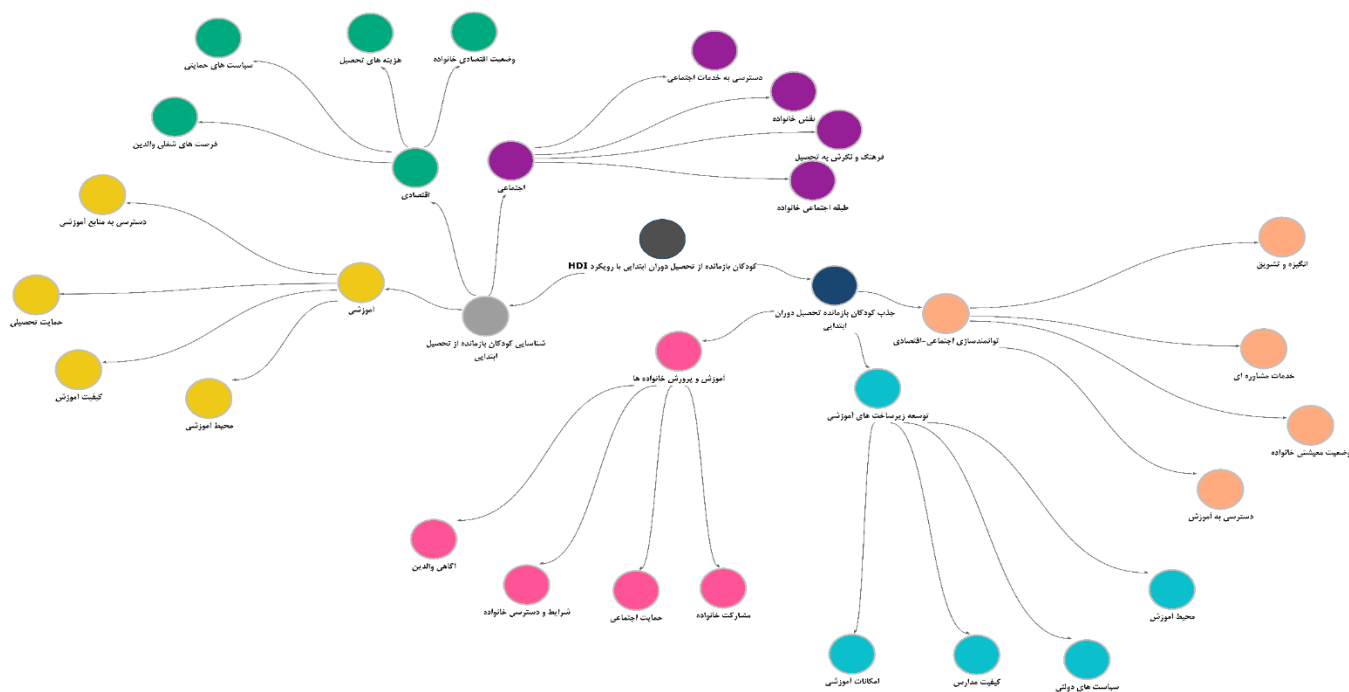
✓ ● جذب کودکان بازمانده تحصیل دوران ابتدایی	0
✓ ● آموزش و پرورش خانواده ها	0
● شرایط و دسترسی خانواده	4
● حمایت اجتماعی	4
● مشارکت خانواده	4
● آگاهی والدین	4
✓ ● توسعه زیرساخت های آموزشی	0
● سیاست های دولتی	4
● محیط آموزش	4
● امکانات آموزشی	4
● کیفیت مدارس	4
✓ ● توانمندسازی اجتماعی-اقتصادی	0
● وضعیت معیشتی خانواده	4
● دسترسی به آموزش	4
● انگیزه و تشویق	4
● خدمات مشاوره ای	4
✓ ● شناسایی کودکان بازمانده از تحصیل ابتدایی	0
✓ ● آموزش	0
● حمایت تحصیلی	4
● محیط آموزشی	4
● دسترسی به منابع آموزشی	4
● کیفیت آموزش	4
✓ ● اقتصادی	0
● سیاست های حمایتی	4
● فرصت های شغلی والدین	4
● هزینه های تحصیل	4
● وضعیت اقتصادی خانواده	4
✓ ● اجتماعی	0
● طبقه اجتماعی خانواده	4
● دسترسی به خدمات اجتماعی	4
● فرهنگ و نگرش به تحصیل	4
● نقش خانواده	4

شکل ۲. قالب مضامین شناسایی شده در مدل نهایی پژوهش

با توجه به شکل فوق خروجی نرم‌افزار درخصوص قالب مضامین ابعاد تشکیل دهنده مدل شناسایی و جذب کودکان بازمانده از تحصیل آورده شده است که در آن شناسایی کودکان بازمانده از تحصیل دوره ابتدایی با رویکرد ارتقاء شاخص توسعه انسانی شامل بعد اجتماعی با مؤلفه‌های نقش خانواده، فرهنگ و نگرش به تحصیل، دسترسی به خدمات اجتماعی و طبقه اجتماعی خانواده بعد اقتصادی با مؤلفه‌های وضعیت اقتصادی خانواده، هزینه‌های تحصیل، فرصت‌های شغلی والدین و سیاست‌های حمایتی و درنهایت بعد آموزشی شامل مؤلفه‌های کیفیت آموزش، دسترسی به منابع آموزشی، محیط آموزشی و

حمایت تحصیلی بود؛ علاوه بر این یافته‌ها نشان داد که ابعاد جذب کودکان بازمانده از تحصیل دوره ابتدایی با رویکرد ارتقاء شاخص توسعه انسانی شامل بعد توانمندسازی اجتماعی-اقتصادی با مؤلفه‌های خدمات مشاوره‌ای، انگیزه و تشویق، دسترسی به آموزش و وضعیت معیشتی خانواده و بعد توسعه زیرساخت‌های آموزشی شامل مؤلفه‌های کیفیت مدارس، امکانات آموزشی، محیط آموزش و سیاست‌های دولتی و درنهایت بعد آموزش و پرورش خانواده‌ها با مؤلفه‌های آگاهی والدین، مشارکت خانواده، حمایت اجتماعی و شرایط و دسترسی خانواده است.

در نهایت با توجه به موارد آورده شده، در شکل زیر به صورت شماتیک مدل نهایی پژوهش برگرفته از عوامل شناسایی شده ترسیم شده است.

شکل ۳. مدل نهایی، پژوهش برگرفته از عوامل شناسایی شده

بحث و نتیجه گیری

نتایج حاصل از تحلیل داده‌های کیفی در این پژوهش نشان داد که شناسایی و جذب کودکان بازمانده از تحصیل در دوره ابتدایی در ایران با رویکرد ارتقاء شاخص توسعه انسانی، نیازمند توجه به سه بعد کلیدی اجتماعی، اقتصادی و آموزشی است. در بعد اجتماعی، مؤلفه‌هایی همچون نقش خانواده، فرهنگ و نگرش به تحصیل، دسترسی به خدمات اجتماعی و طبقه اجتماعی خانواده برجسته بودند. یافته‌ها در این بخش نشان داد که نگرش مثبت خانواده‌ها و جامعه نسبت به اهمیت آموزش، نقش تعیین‌کننده‌ای در تشویق کودکان برای حضور در مدرسه ایفا می‌کند. این یافته با نتایج پژوهش (Paul et al., 2021) که بر اهمیت نقش والدین در جلوگیری از ترک تحصیل نوجوانان تأکید دارد، هم‌راستا است. همچنین، پژوهش (Khan, 2020) بیان می‌کند که باورهای فرهنگی سنتی، به‌ویژه در جوامع روستایی، مانع از تحصیل دختران می‌شود؛ موضوعی که در این مطالعه نیز تأیید شد. افزون بر این، وجود خدمات اجتماعی نظیر مشاوره و حمایت‌های اجتماعی می‌تواند نقش موثری در کاهش بازماندگی از تحصیل داشته باشد که این نتیجه با یافته‌های (Sharma, 2022) درباره اهمیت مشارکت جامعه در فرآیند آموزش همخوانی دارد.

در بعد اقتصادی، یافته‌ها نشان دادند که وضعیت اقتصادی خانواده، هزینه‌های تحصیل، فرصت‌های شغلی والدین و سیاست‌های حمایتی نقش کلیدی در تداوم یا ترک تحصیل کودکان ایفا می‌کنند. این مسئله در مطالعات (Ravallion, 2021) و (Mamun, 2024) نیز تأیید شده است؛ به‌طوری که فقر اقتصادی و ناتوانی خانواده‌ها در تأمین هزینه‌های مستقیم و غیرمستقیم آموزش، از عوامل اصلی ترک تحصیل در کشورهای در حال توسعه معرفی شده‌اند. همچنین پژوهش (Mansouri, 2020) نشان می‌دهد که دسترسی محدود به تسهیلات آموزشی در مناطق روستایی ایران و هزینه‌بر بودن آن‌ها، یکی از

مهم‌ترین عوامل بازدارنده برای خانواده‌هاست. در این مطالعه نیز مشاهده شد که نبود فرصت‌های شغلی پایدار برای والدین به کاهش انگیزه آنان برای ادامه تحصیل فرزندان منجر می‌شود، چرا که اولویت خانواده‌ها به تأمین نیازهای معیشتی روزمره معطوف می‌شود.

در بعد آموزشی نیز مؤلفه‌هایی نظیر کیفیت آموزش، دسترسی به منابع آموزشی، محیط آموزشی و حمایت تحصیلی بررسی شد. یافته‌ها نشان داد که پایین بودن کیفیت تدریس، نبود منابع کمک‌آموزشی کافی و محیط فیزیکی نامناسب مدارس از جمله دلایل بازماندگی از تحصیل در مناطق کم‌برخوردار هستند. این یافته‌ها با نتایج پژوهش (Erani, 2024) که کیفیت مدارس و محتوای آموزشی را یکی از عوامل تأثیرگذار بر ترک تحصیل معرفی کرده، هم‌راستا است. همچنین، (Unesco, 2022) نیز به اهمیت فراهم‌سازی محیط آموزشی امن و بهداشتی برای جذب و نگهداشت دانش‌آموزان تأکید می‌کند. علاوه بر این، مطالعه (Trahar et al., 2020) نشان می‌دهد که فاصله مکانی و زیرساخت‌های ضعیف آموزشی به‌ویژه در مناطق روستایی، از عوامل مهم در کاهش دسترسی به آموزش است؛ نکته‌ای که در نتایج این پژوهش نیز به وضوح تأیید شد. همچنین (Heidari et al., 2022) بیان می‌کند که ناهماهنگی بین دستگاه‌های دولتی، نبود برنامه جامع جذب کودکان، و ضعف در سیاست‌گذاری آموزشی از دیگر موانع کلان در حل این معضل هستند.

در بخش دوم پژوهش که به جذب کودکان بازمانده از تحصیل اختصاص داشت، سه بعد اصلی توانمندسازی اجتماعی-اقتصادی، توسعه زیرساخت‌های آموزشی و آموزش خانواده‌ها استخراج شد. در بعد توانمندسازی، مؤلفه‌هایی مانند خدمات مشاوره‌ای، انگیزه و تشویق، وضعیت معیشتی خانواده و دسترسی به آموزش حائز اهمیت بودند. این یافته با مطالعات (Zulkarnain et al., 2024) و (Ugobueze, 2024) مطابقت دارد که نقش حمایت‌های روانی و انگیزشی را در بازگشت دانش‌آموزان به مدرسه تأیید کرده‌اند. همچنین، پژوهش (Subramanian, 2024) نیز نشان می‌دهد که شرایط اقتصادی خانواده مستقیماً بر تصمیم به ترک یا ادامه تحصیل کودکان اثرگذار است. یافته‌های ما نیز حاکی از آن است که بسته‌های حمایتی و تشویقی، از جمله وعده‌های غذایی، پاداش‌های تحصیلی و مشوق‌های مالی، می‌توانند موجب بازگشت دانش‌آموزان به کلاس درس شوند. در بعد توسعه زیرساخت‌ها، وجود مدارس ایمن، معلمان مجرب و ابزارهای آموزشی مناسب نقش مهمی در جذب کودکان دارند؛ نکته‌ای که در پژوهش (Butt & Park, 2024) و همچنین در تحلیل‌های (Akatwijuka, 2024) نیز مورد تأکید قرار گرفته است.

در نهایت، بعد آموزش خانواده‌ها نیز شامل مؤلفه‌هایی چون آگاهی والدین، مشارکت خانواده، حمایت اجتماعی و شرایط مالی خانواده‌ها بود. این بعد، پیوند مستقیمی با یافته‌های (Sharma, 2022) دارد که بر نقش آموزش خانواده‌ها در حمایت از تحصیل فرزندان تأکید می‌کند. همچنین در مطالعه (Ortiz-Wythe et al., 2022) نشان داده شده که تجربه زیسته خانواده‌ها و آگاهی آن‌ها از ارزش آموزش، نقش کلیدی در مشارکت فعال آن‌ها در فرآیند تحصیل دارد. تحلیل مصاحبه‌ها در این پژوهش نیز نشان داد که والدینی که خود از سواد کافی برخوردار نیستند، کمتر در فرآیند تحصیلی فرزندان مشارکت می‌کنند؛ درحالی‌که والدین آگاه‌تر، تلاش بیشتری برای نگهداشت کودکان در مدرسه دارند. این یافته با نتایج (Ali & Hussain, 2023) نیز همخوانی دارد که بیان می‌کند سیاست‌های آموزشی در صورتی موفق خواهند بود که از ظرفیت خانواده‌ها برای همراهی با نظام آموزشی بهره بگیرند.

یکی از محدودیت‌های این پژوهش، تمرکز صرف بر تحلیل کیفی و استفاده از مصاحبه با خبرگان در بازه جغرافیایی محدود بود که امکان تعمیم نتایج به کل کشور را تا حدی کاهش می‌دهد. همچنین، به دلیل محدودیت زمانی و منابع، امکان بررسی تفصیلی تجارب کودکان بازمانده از تحصیل و خانواده‌های آنان از منظر روانشناختی یا فرهنگی فراهم نشد. محدود بودن دامنه پرسش‌ها در مصاحبه نیمه‌ساختاریافته نیز می‌تواند برخی ابعاد پنهان موضوع را نادیده گرفته باشد. در نهایت، پیچیدگی و چندبعدی بودن موضوع بازماندگی از تحصیل مستلزم بررسی ترکیبی داده‌های کیفی و کمی است که در این مطالعه تنها به روش کیفی اکتفا شده است.

برای توسعه هرچه بیشتر حوزه پژوهش، پیشنهاد می‌شود در مطالعات آینده از روش‌های ترکیبی (آمیخته) بهره گرفته شود تا بتوان هم از عمق تحلیل کیفی و هم از گستره تحلیل کمی بهره برد. همچنین، بررسی تجارب کودکان بازمانده از تحصیل به صورت میدانی، به‌ویژه در استان‌های دارای نرخ بالای ترک تحصیل، می‌تواند دیدگاه‌های جدیدی در مورد موانع و راهکارهای موجود فراهم کند. پیشنهاد می‌شود مدل ارائه‌شده در این پژوهش در مناطق جغرافیایی مختلف ایران اجرا و آزمون گردد تا میزان کارایی آن در بسترهای متنوع بررسی شود. علاوه بر این، مطالعه نقش فناوری‌های نوین آموزشی در کاهش بازماندگی از تحصیل، به‌ویژه پس از دوران کرونا، می‌تواند یکی از محورهای مهم پژوهش‌های آینده باشد.

با توجه به نتایج پژوهش، لازم است که سیاست‌گذاران آموزشی در تدوین برنامه‌های ملی برای کاهش نرخ بازماندگی از تحصیل، از یک مدل چندبعدی و بومی‌شده استفاده کنند که هم ابعاد فردی و خانوادگی را پوشش دهد و هم مسائل ساختاری را مدنظر قرار دهد. توصیه می‌شود که نهادهای آموزشی به صورت شبکه‌ای با سازمان‌های حمایتی، مراکز خدمات اجتماعی، رسانه‌ها و شوراهای محلی همکاری کنند تا زمینه برای شناسایی و جذب کودکان فراهم گردد. همچنین، تدوین بسته‌های آموزشی ویژه برای دانش‌آموزان بازمانده از تحصیل با محتوای جذاب، مهارت‌محور و متناسب با شرایط سنی و فرهنگی آنان می‌تواند نقش مؤثری در بازگشت آن‌ها به نظام آموزشی ایفا کند. در نهایت، ارتقاء سواد والدین و افزایش مشارکت خانواده‌ها در فرآیند آموزش، از طریق دوره‌های آگاهی‌بخشی و مشاوره، یکی از مؤثرترین راهکارها برای پیشگیری از تکرار چرخه بازماندگی از تحصیل خواهد بود.

موازین اخلاقی

در این پژوهش ملاحظات اخلاقی رعایت شد.

تشکر و قدردانی

از تمام مادران و دانش‌آموزانی که در این پژوهش همراه ما بودند و همچنین، از آموزش‌وپرورش استان تهران که امکان انجام پژوهش حاضر را فراهم کردند، تقدیر و تشکر می‌شود.

مشارکت نویسندگان

نویسندگان این مطالعه با هم مشارکت فعال داشتند.

تعارض منافع

بین نویسندگان پژوهش حاضر هیچ تضاد منافی وجود نداشت.

Reference

- Akatwijuka, H. I. A. (2024). Socio-Economic Factors and Access to Higher Education in Uganda: A Case of Public Higher Education Institutions in Kigezi Sub Region. *International Journal of Research and Innovation in Social Science*, VIII(IIIS), 1099-1108. <https://doi.org/10.47772/ijriss.2024.803076s>
- Ali, M., & Hussain, S. (2023). Educational policies and their impact on out-of-school children: A case study. *International Journal of Educational Development*, 95, 102-110.
- Baloch Zahi, A. G., & Abdollahi, H. (2016). Factors affecting school dropout among elementary school girls in Sistan and Baluchestan Province and recommendations for prevention during the 2016-2017 academic year. First National Congress on Community Empowerment in the Fields of Sociology, Educational Sciences, and Social and Cultural Studies, Tehran.
- Butt, M., & Park, S. (2024). The Influence of Cultural and Social Factors on Education in Pakistan. *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development*, 13(2). <https://doi.org/10.6007/ijarped/v13-i2/21336>
- Dave, P. (2024). The Impact of Social Determinants of Health on Vaccination Uptake. *Asian Journal of Dental and Health Sciences*, 4(2), 61-66. <https://doi.org/10.22270/ajdhs.v4i2.90>
- Eranil, A. K. (2024). School Dropout Causes in Turkish Education System (2009-2022): A Pareto Analysis by Grade Level. *Journal of Theoretical Educational Science*, 17(2), 451-477. <https://doi.org/10.30831/akueg.1291174>
- Ezaki, N. (2024). Analysing the dropout patterns of individual children in Nepal: Relationship between school dropout and grade repetition/entrance age. *International Journal of Comparative Education and Development*. <https://doi.org/10.1108/IJCED-04-2023-0028>
- Hanane, M., Xiang-he, G., & Ali, D. (2024). Contextual Analysis of Child Labor Laws and Educational Rights for Children in Pakistan With a Focus on KPK Province. *Discover Global Society*, 2(1). <https://doi.org/10.1007/s44282-024-00105-0>
- Heidari, A., Sedaghat, M., & Mirzaei, A. (2022). The Processes of Production and Reproduction of Educational Dropout in Sistan and Baluchestan Province. *Strategic Research on Social Problems in Iran*, 11(2), 47-70. https://ssoss.ui.ac.ir/article_26942.html?lang=en

- Heydari, A., Sadaqat, M., & Mirzai, A. (2022). The processes of production and reproduction of educational dropout in Sistan and Baluchestan Province. *Strategic Research on Social Issues in Iran*, 11(2), 70-47. https://ssoss.ui.ac.ir/article_26942.html
- Jatmiko, H., Asriati, N., Syamsuri, S., Ulfah, M., & Achmadi, A. (2024). Analysis of the Implementation of Gerakan Ayo Sekolah Movement in Improving the Human Development Index in Ketapang District. *Education Achievement: Journal of Science and Research*, 374-386. <https://doi.org/10.51178/jsr.v5i2.1900>
- Khan, A. (2020). Cultural barriers to education for girls in rural areas. *Asian Journal of Education and Social Studies*, 9(3), 1-10.
- Kirichok, O., Amankeldi, N., Parmanova, R., & Doohan, N. V. (2025). Overcoming Barriers in It Education: Academic and Social Challenges in India and Kazakhstan. *The Journal of Economic Research & Business Administration*, 1(151), 73-85. <https://doi.org/10.26577/be202515116>
- Mamun, M. Z. (2024). Factors Affecting Urban Women Empowerment in Bangladesh. *Ulbec*, 01(02), 31-40. <https://doi.org/10.70315/uloap.ulbec.2024.0102006>
- Mansouri, S. (2020). The role of infrastructure in educational access: Evidence from rural Iran. *Journal of Educational Research*, 113(4), 320-330.
- Mashinchi, A. A., & Rahbar, M. (2021). Investigating environmental and social factors affecting school dropout (educational abandonment) in rural areas. *Journal of Strategic Studies in Humanities and Islamic Sciences*, 2(22). https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://civilica.com/doc/1243297/&ved=2ahUKEwit-NPRsM6OAxWMklkEHROpCxAQFnoECBcQAQ&usg=AOvVaw3KEl6FI6_tij8DH4kJT78C
- Mbabazi, A., Aisha, A., & Mwesigye, A. (2023). The Influence of Regional Location of Kasese District on Access to University Education. *Idosr Journal of Arts and Management*, 15-26. <https://doi.org/10.59298/idosr/2023/12.1.5892>
- Nkomo, T. (2024). Factors Influencing Girl Child School Dropout Rates: A Contextual Analysis Of Optional Schools In Masvingo Region. *International Journal of Pedagogics*, 4(05), 06-11. <https://inlibrary.uz/index.php/ijp/article/view/34496>
- Nussbaum, M. (2020). *Creating capabilities: The human development approach*. Harvard University Press. <https://www.degruyterbrill.com/document/doi/10.4159/harvard.9780674061200.c2/html>
- Ortiz-Wythe, B., Warren, M. R., & King, A. R. (2022). Intersectional Organizing and Educational Justice: How Lived Experience Influences Community Organizers' Understanding and Practice of Intersectional Organizing. *Soc. Sci.*, 11(147), 1-23. <https://doi.org/10.3390/socsci11040147>
- Paul, R., Rashmi, R., & Srivastava, S. (2021). Does lack of parental involvement affect school dropout among Indian adolescents? evidence from a panel study. *PLoS One*, 16(5), e0251520. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0251520>
- Ravallion, M. (2021). Poverty and education: Evidence from developing countries. *World Bank Economic Review*, 35(2), 345-336.
- Reshi, I. A., Sudha, D. T., & Dar, S. A. (2022). Women's Access to Education and Its Impact on Their Empowerment: A Comprehensive Review. *Morfai Journal*, 1(2), 446-450. <https://doi.org/10.54443/morfai.v1i2.760>
- Sharma, R. (2022). Community engagement in education: A pathway to inclusivity. *Journal of Community Development*, 57(1), 45-60.
- Subramanian, B. (2024). Beyond Enrolment: How Urban Poverty Affects Educational Experiences. *Review of Development and Change*, 29(2), 242-260. <https://doi.org/10.1177/09722661241291164>
- Trahar, S., Timmis, S., Lucas, L., & Naidoo, K. (2020). Rurality and access to higher education. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 50(7), 929-942. <https://doi.org/10.1080/03057925.2020.1810895>
- Ugobueze, A. N. (2024). Factors Affecting Primary School Population and the Influence of Socialization Agents. *Inisiatif*, 3(2), 157-170. <https://doi.org/10.61227/inisiatif.v3i2.214>
- Unesco. (2022). *The right to education in the 21st century: findings from the international seminar on the evolving right to education*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381108>
- Wanti, M., Wesselink, R., Biemans, H. J. A., & Brok, P. d. (2024). Further Insight Into Social Factors Affecting Access to and Equity for Low-Ses Students in Higher Education. *European Journal of Inclusive Education*, 3(1), 61-82. <https://doi.org/10.7146/ejie.v3i1.140295>
- Zulkarnain, Z., Ulinnuha, R., & Abdullah, R. (2024). Social Inclusion as a Challenge of Multiculturalism in Germany: A Study on Muslim Minorities. *Alfuad Jurnal Sosial Keagamaan*, 8(2), 135. <https://doi.org/10.31958/jsk.v8i2.12052>